

***Die Union von Brest (1596) in Geschichte und Geschichtsschreibung: Versuch einer Zwischenbilanz*, red. J. Marte, O. Turij, Lviv 2008, ss. 512.**

W dniach 21-27 sierpnia 2006 r. we Lwowie odbyła się konferencja w ramach szerszego projektu badawczego zajmującego się kontrowersyjną kwestią, a mianowicie powstaniem i funkcjonowaniem tzw. unii brzeskiej. Jej pokłosiem jest prezentowana książka, w której zawarte zostały referaty z trzeciego posiedzenia Międzynarodowego Dialogu dotyczącego unii brzeskiej, zorganizowanego przez fundację Pro Oriente w dniach 21-23 sierpnia 2006 r. oraz z Międzynarodowego Sympozjum Naukowego *Die Union von Brest: Perspektiven des wissenschaftlichen Konsenses im Kontext des nationalen und konfessionellen Diskurses*¹, który miał miejsce w dniach 24-27 sierpnia 2006 r. Organizatorem sympozjum był Instytut Historii Kościoła Cerkwi Ukraińskiego Uniwersytetu Katolickiego.

Wspomniane dwa ważne wydarzenia zgromadziły naukowców z Ukrainy, Rosji, Białorusi, Polski i Austrii. Prezentowana publikacja jest doskonałym przykładem ekumenicznego dialogu. Mozaika narodowościowa reprezentantów ukazuje zróżnicowane spojrzenie na unię Kościoła wschodniego z Kościołem zachodnim. Celem wymienionego wyżej spotkania, jak również powstałej publikacji, było ukazanie wspólnej wizji historycznej dotyczącej omawianego tematu unii brzeskiej. Poprzez współpracę historyków z różnych krajów o rozbieżnych opiniach i metodach badawczych miała zostać zaakceptowana wspólna wizja początku, rozpowszechniania się i egzekwowania unii w Rzeczypospolitej. Można powątpiewać czy cel ten został osiągnięty. Publikacja nie jest syntetycznym opracowaniem najnowszych wyników badań, ale wydaje się być tylko przypomnieniem kwestii powstania unii brzeskiej i, poza niektórymi wyjątkami, powtarza już prezentowane we wcześniejszych publikacjach tezy.

Opracowaniem publikacji pokonferencyjnej *Die Union von Brest...* zajął się prezes fundacji Pro Oriente Johann Marte oraz dziekan Instytutu Historii Kościoła Katolickiego Uniwersytetu Ukraińskiego prof. Oleg Turij. Teksty zostały zaprezentowane w języku niemieckim. Praca została podzielona na trzy zasadnicze części. Pierwszą obejmują referaty wspomnianego już Międzynarodowego Dialogu Naukowego, w którym uczestniczyli Władisław Pietruszko z Moskwy (*К вопросу о восприятии идеи унии западнорусскими православными епископами накануне Брестского собора 1596 года*, s. 19-40), Siergiej Goworun również z Moskwy (*Брестская уния в контексте*

¹ *Брестская церковная уния: перспективы научного консенсуса в контексте национально-конфессионального дискурса.*

деятельности римско-католических миссионеров на Востоке, s. 41-48), Antoni Mironowicz z Białegostoku, kórego referat został opublikowany w języku rosyjskim (*Православная Церковь и уния на территории Речи Посполитой в 1596-1620 годах*, s. 49-78) oraz ks. Ernst Christoph Suttner z Wiednia (*Besteht ein Zusammenhang zwischen Plänen auf eine anti-osmanische Kreuzzugsliga und dem Bestreben auf Kircheneinheit im 16. Jh.?*, s. 79-82; *Zum Thema „Latinisierung der Unierten“*, s. 83-88).

Drugą część stanowią referaty z międzynarodowego sympozjum naukowego². Wśród prezentowanych w tej części referatów na plan pierwszy wybijają się niektóre teksty. Na szczególną uwagę zasługuje referat Ihora Skoczylasa, młodego przedstawiciela wybitnych i posiadających rzadką umiejętność obiektywnego prezentowania przeszłości historyków, dotyczący eucharystycznej eklezjologii soborów eparchialnych metropolii kijowskiej. Au-

² Internationales wissenschaftliches Symposium des Instituts für Kirchengeschichte der Ukrainischen Katholischen Universität *Die union von Brest: Perspektiven des wissenschaftlichen Konsenses in Kontext des nationalen und konfessionellen Diskurses*. Lviv, 24-27 August 2006; referaty ogłosili następujący autorzy: Михаил Дмитриев (Москва), *Исторические предпосылки и генезис Брестской унии: факты и интерпретации*, s. 95-115; Светлана Морозова (Гродно), *Белорусская историография (1996-2006) Брестской церковной унии*, s. 116-129; Сергей Яковенко (Москва), *Политика Римской курии на востоке Европы во второй половине XVI века и подготовка церковной унии*, s. 130-167; Леонид Тимошенко (Дрогобыч), *Брестские церковные соборы в октябре 1596 года: действующие лица и исполнители*, s. 168-193; Татьяна Люта (Киев), *Конфликт вокруг собора Святой Софии в Киеве в первой половине XVII века*, s. 194-207; Михаил Довбищенко (Киев), *Право патроната и распространение унии в Украине и Беларуси конца XVI — первой половины XVII века (на материалах Вольнского воеводства)*, s. 208-235; Игорь Скочиляс (Львов), *Евхаристическая экклезиология епархиальных соборов Киевской митрополии и институциональная рецепция униональной идеи в Львовской епархии в конце XVI века*, s. 236-262; Andrzej Gil (Lublin), *Chełmskie diecezje Cerkwi Wschodniej w pierwszej połowie XVII wieku*, s. 263-276; Виктория Любашенко (Львов), *Поиски альтернативной унии: православные и протестанты в контексте Бреста (Кирилл Лукарис и Украина)*, s. 277-296; архиепископ Игорь Исиченко (Харьков), *Полемическая литература перед вызовом бесконечности*, s. 297-307; Валерий Зема (Киев), *Религиозная культура, переводческие практики и назидательная литература Киевской митрополии*, s. 308-322; Маргарита Корзо (Москва), *Брестская уния и катехетическая литература*, s. 323-339; Тарас Шманько (Львов), *Латинизация и окцидентализация: проявления и последствия*, s. 340-352; Teresa Chynczewska-Hennel (Warszawa — Białystok), *Troska o unię kościelną: Znaczenie relacji nuncjuszy w historii Kościoła w Rzeczypospolitej epoki nowożytnej*, s. 353-367; Татьяна Опарина (Москва), *Позиция Москвы к Брестской унии (первая половина XVII века)*, s. 368-422.

tor na przykładzie lwowskiej eparchii przedstawił regionalną recepcję unijnej idei w metropolii kijowskiej. Na podstawie doskonale opracowanych źródeł petersburskich została przedstawiona soborowa praktyka ruskiej Cerkwi w przededniu unii brzeskiej. Uczony lwowski doskonale zilustrował Cerkiew unicką, która, szukając wspólnego konsensusu współistnienia i łączenia w sobie różnych tradycji kulturowych i dwóch tradycji religijnych, wypracowała swoją własną świadomość wartości, a przede wszystkim własnej odrębności.

Również ciekawym referatem wydaje się być artykuł lubelskiego badacza Andrzeja Gila, który przedstawił tematykę związaną z chełmskimi diecezjami w pierwszej połowie XVII w. Różnorodność źródłowa oraz duża baza literatury naukowej, połączona z wyważonym stanowiskiem autora, prowadzi do przekonania, iż jest to jeden z niewielu tekstów, które wnoszą coś nowego, nie powielają utartych i ogólnych wniosków.

Nowatorskim podejściem do problemu unii, trochę socjologicznym, jest z pewnością artykuł Teresy Chynczewskiej-Hennel, prezentujący z perspektywy dyplomacji papieskiej pierwszej połowy XVII w. politykę Stolicy Apostolskiej na terenie Rzeczypospolitej Obojga Narodów.

Trzecią część prezentowanej publikacji stanowią artykuły dodatkowe³. Rozpoczęte w ciągu kilku ostatnich lat badania świata naukowego nad unią budzą nadal żywe zainteresowanie. Powoli naukowcy zaznajamiają się z nowymi źródłami zmieniając utarty historyczny obraz Cerkwi unickiej. Jednak po wielu latach badań kwestia unii Kościoła zachodniego z Kościołem wschodnim nadal pozostaje kontrowersyjna, co doskonale ukazuje prezentowana tutaj publikacja. Wiele punktów spornych do dziś nie doczekało się wyjaśnienia. Pokazuje to jak głęboka jest potrzeba dialogu ekumenicznego, jak daleko powinny być wykorzystywane źródła z różnych archiwów międzynarodowych (Petersburg, Kijów, Mińsk, Moskwa, Lwów, archiwa polskie) i przede wszystkim jak wielka jest potrzeba współpracy uczonych z zainteresowanych krajów, a co za tym idzie wykorzystanie literatury obcojęzycznej. Nadal wspólne spotkania nie są współpracą, lecz tylko prezentacją własnych, uwarunkowanych konfesją i poglądami narodowymi, wyników badań.

Katarzyna Wiszowata-Walczak
(Białystok)

³ Сергей Плохий (Эдмонтон), *Брестская уния и новые концепции Руси*, s. 425-453; Франк Сисин (Торонто), *Брестская уния и вопрос украинской национальной идентичности и развития нации*, s. 454-468; Геннадий Саганович (Минск), *Брестская уния в контексте политической истории Беларуси XVII века и проблема национального самосознания белорусов*, s. 469-483; Борис Гудзяк (Львов), *Пути украинского богословия и духовности XVII века*, s. 484-502; София Сенник (Рим), *Брестские ожидания и судьба унии в XVII веке*, s. 503-512.